

AMINTIRI DESPRE TATA ZOZO

Pentru apropiați preotul Zosim Oancea (1911–2005) era „Tata Zozo”. Unul din nepoți a avut geniul de a-l reboteza astfel și ceilalți au adoptat fără întârziere ineditul hipocoristic care, trebuie să spun, i se potrivea de minune. Când dl Claudiu Târziu a propus un medalion „Zosim Oancea” pentru *Rost*, i-am făgăduit că voi scrie despre cartea de predici *Bune vestiri*, pe care o consider o bijuterie a genului omiletic în ortodoxia românească. Cartea a fost alcătuită în colaborare cu preotul Spiridon Cândea, publicată, la Sibiu, în 1944 și merită republicată, din cel puțin două motive: întâi, e o carte vie, ancorată deopotrivă în Hristos și în apusul interbelicului; apoi, ea dă măsura autentică a preotului Zosim care, după numeroșii ani de închisoare politică (1948–1963), după teribilele torturi îndurate și după sistematicul tratament de intimidare psihologică s-a văzut obligat să-și strângă în chingile autocenzurii spontaneitatea și seva cuvântului. A doua carte de acest gen, *Popasuri omiletice*, apărută în 1976, aduce mai degrabă a manual școlar, sobru și interesant, frumos și sensibil, dar lipsit de vâlvătaia interioară proprie *Bunelor vestiri*. Cum însă volumul respectiv poate fi consultat în bibliotecile cu fond vechi și despre el am oricând prilejul să scriu am decis să particip la acest memorial cu câteva scenete trăite în preajma bunicului soției mele sau auzite/citite de la el.

*

Tata Zozo avea toate trăsăturile și ticurile ardeleanului pur sînge. Primul lucru pe care-l făcea după rugăciunea de dimineața era să-și deschidă jurnalul, în care nota cu seriozitate monahală absolut toate „momentele” semnificative care i se întâmplaseră în ajun, scurte conversații cu personaje sus puse ori cu simpli enoriași, vizite ale copiilor, nepoților sau vecinilor, reflecții despre calitatea vinului băut la cină sau a rasolului salvat *in extremis* de Mamaia într-un moment de inspirațiune culinară. Ritualul jurnalului matinal avea un dublu sens: de exercițiu spiritual cotidian și de memorial pentru generațiile tinere, pe care le simțea oarecum rupte de memoria colectivă românească. În el, ca-n orice ardelean conștiincios, vegheau tot timpul un martor și un martir, un dascăl și un îndrumător, un *Ianus bifrons* care privea simultan, cu nostalgie, spre paradisul interbelic, și, cu oarecare cumsecădenie, spre purgatoriul de acum. Ardelean era și în grija cu care-și potrivea vesta și costumul, în coerența dintre vorbă și faptă, în refuzul organic al miticismului regățean, în sobrietatea caldă a privirii și în „taina” bărbieritului zilnic, subcutaneu.

Ardelenii s-au înțeles întotdeauna perfect cu moldovenii. Tata Zozo mă iubea și ca nepot prin alianță, și ca moldovean. A fost cel mai fidel și

entuziasmat cititor al meu de la prima până la ultima carte pe care-a mai apucat-o, mărturisindu-mi totuși, uneori, că nu-nțelege multe din cuvintele și expresiile mele... „sadoveniene”. Mă amuzam explicându-i-le în context, cu accentul adecvat, văzînd cum stupefacția lui capătă proporții înduioșătoare. Tot de gena ardelenescă ținea, probabil și „naivitatea” sufletească, care evolua pe fondul unei curățenii inadecvate epocii. Această „naivitate” s-a revărsat pe două făgașuri: utopismul politic și constructivismul muzeistic. În veci și pururi Tata Zozo n-ar fi admis că România este o țară distrusă de comuniști. Mergeai cu el pe stradă, călca, pe trotuar, din groapă în groapă, din baltă în baltă, din movilă de gunoi în movilă de gunoi, dar el îți vorbea despre minunata civilizație în mijlocul căreia avem norocul să viețuim. Cumpăra poșircă de la un vecin (același, eternul vecin!), dar el îți făcea cu atîta candoare elogiul viței de vie românești încât poșirca respectivă devenea brusc băubilă. La un moment dat, după apariția eseului său despre organicism, *Trup și existență*, cu o scrisoare a lui Noica în loc de prefeță, am fost asaltați de mesaje prin care ne soma să-i găsim urgent un editor în Franța (Gallimard sau Cerf, „în cel mai rău caz”) „pentru lămurirea Occidentului”. Cartea lui ar fi fost menită să dea o lovitură decisivă ateismului franco-bolșevic. Curățenie sufletească, „naivitate”, idealism, moralism diafan, cinste și optimism *contre tout espoir* – iată cîteva ingrediente care-l apropie de o serie de personaje donquijotești ale interbelicului nostru, precum Noica, Vintilă Horia sau neuitatul, pentru mine, Pan Vizirescu. În plus, o ancorare deplină în viața liturgică a Bisericii.

În ce privește tipul de comportament religios, Tata Zozo a fost și rămîne pentru noi un exemplu definitiv. Primii noștri prieteni în Franța au fost doi preoți catolici, normanzi, pe care Tata Zozo îi primise cu ani în urmă la Sibiel. Nici astăzi legătura lor nu s-a curmat, în ciuda morții „fratelui ortodox” (creștinii comunică și după marea trecere). Tata Zozo nu era un ideolog „ecumenicist”, un stegar al reconcilierii confesionale; era pur și simplu un preot iubitor de Dumnezeu și de oameni, cu variatele calități ale acestora din urmă. Ajunge să-i deschidem caietele jurnalului ca să ne dăm seama cît firesc e în comportamentul său „ecumenic”. Pastori protestanți, anglicani, preoți catolici, atei atrași de civilizația populară românească – toți i-au lăsat cîte o amintire, un gînd, o anecdotă. Se descurca în mai multe limbi moderne, fără să-i pese prea mult de gramatică sau de elaborarea frazei. Cu mijloacele de la bord transmitea mesajul în cele mai intime nuanțe, cu ecoul scontat.

Aproape douăzeci de ani a primit regulat revista *La Vie*. O vreme abonamentul îi fusese plătit de un prieten francez. Acum vreo trei ani însă prietenul n-a mai avut, poate, nici chef, nici bani să continue. Am fost nevoiți să preluăm noi abonamentul, deși această revistă de stînga (semicreștină,

„progresistă”) ne displace. Ei bine, Tata Zozo, etichetat îndeobște ca „ultrareacționar”, nu putea trăi o săptămână fără *La Vie*. Din spital, cu operație gravissimă la picioare, ne scria ultimativ implorându-ne să-i trimitem *La Vie*! Cum să-ți explici o asemenea „aberație”? Poate prin aceea că preotul exotic din Sibiel iubea consecvența până și în deviații. Ironia sorții face că întreaga colecție ne-a fost lăsată moștenire, soției mele și mie, cu limbă de moarte! Ne-am făcut-o cu mâna noastră, într-un fel.

Iarăși, poate părea bizar pentru unii, dar Tata Zozo era un proeuropean „pătimaș”. În primul rând din rațiuni familiale: un fiu al său și vreo cinci nepoți trăiesc în America și Europa de Vest. Marea lui problemă nu era legată de vîrstă. La 92 de ani ne spunea cu licăriri de entuziasm în ochi că abia așteaptă momentul aderării României la Uniune, ca să poată veni în Franța cît mai des să ne viziteze! Dar mai era proeuropean dintr-un firesc imperativ creștin: sufletul Europei este Biserica, *una și nedespărțită*.

*

Încercînd să fiu cît mai obiectiv, aș spune că preotul Zosim Oancea a lăsat după el, țării sale, o capodoperă, „Sibielul”, o carte de predici care oricînd poate sta alături de modelele ei patristice (mă refer, desigur, la *Bune vestiri*) și o extraordinară mărturie despre închisorile comuniste, din care a avut norocul să scape viu, dar nu și nevătămat, după cinsprezece ani. *Închisorile unui preot ortodox* (recomand călduros a doua ediție, îngrijită cu dăruire de Răzvan Codrescu) te plonjează într-un iad transfigurat prin credință. Rar mi-a fost dat să citesc o carte despre exterminare scrisă cu atîta delicatețe și nepătimire. Pentru familie, preotul Zosim Oancea a încarnat, practic, TOTUL. Fără exemplul și prezența lui harismatică nimeni dintre noi n-ar fi așa cum este și n-ar gândi așa cum gîndește.

*

Ar merita scris un studiu aplicat despre psihologia colecționarilor. Tata Zozo a fost un asemenea colecționar înnăscut. Muzeul de icoane pe sticlă n-a putut lua ființă fără o motivație ale cărei resorturi adînci îmi scapă. Dar acest muzeu (care, în paranteză fie spus, s-ar cuveni finisat) n-a fost singura colecție a lui. Dosare întregi, clasate, sprijină pereții din casa de la Sibiu. Cutii cu sute, poate mii de texte și note pe teme religioase, decupate din tot soiul de ziare, reviste, broșuri, plachete, cu o răbdare cvasimaniacală. La un moment dat am rămas interzis în fața unui maldăr uriaș cu articole „împotriva fumatului”, în diferite limbi, din care mi s-au servit porții în doze homeopatice de-a lungul a trei zile. Colecția s-a născut dintr-un impuls caritativ: să-i dezbrace pe membrii fumători ai familiei de viciul ucigaș și să-i disuadeze pe urmași. Mai tîrziu însă ea a devenit „colecție în sine și pentru sine”, mai degrabă sursă de amuzament decît de groază, dat fiind că un singur Oancea, se pare, suferea de viciul respectiv. Și suferă în continuare. Strategia „disuadării”

n-a funcționat deloc, ba dimpotrivă, căci în loc să se înfioare în fața spectrului bolii ireversibile, „pacientul” era adus pe culmile disperării datorită insistenței umanitariste a salvatorilor. După zece articolașe din dosar fugea să-și aprindă iute o țigară, în grădina din spatele casei, „pentru a se calma”.

Una din trăsăturile cele mai puțin cunoscute public ale lui Tata Zozo era încăpățînarea (de cele mai multe ori bună). Când își puneă ceva în cap nu se lăsa pînă cînd nu izbîndea. Uneori însă cu prețul pierderii răbdării din partea celor apropiați. O vorbă a lui Dorin, fiul cel mic, actualul decan al Facultății de teologie din Sibiu, a rămas celebră: „Mă gîndesc cît de fericiți au fost cei de la Aiud cînd au scăpat de Tata Zozo! Cred că și-au făcut cruce, redevenind creștini, cînd l-au văzut ieșind pe poarta închisorii!” Numai datorită acestei încăpățînări fenomenale, dublată de credință, a putut pune, aproape de unul singur, un sat precum Sibiul pe harta lumii.

*

Ultima întîlnire cu Tata Zozo s-a petrecut în vara lui 2004. Am ajuns la Sibiu spre seară, dar n-am găsit-o acasă decît pe studenta care-l îngrijea: „Părintele a plecat la plimbare”, ne-a spus, „în Parcul sub arini”. Îl știam suferind, tot mai neputincios și vestea că e „la plimbare” ne-a înviorat. Am ieșit după el. Studenta ne spusese că tocmai ieșise și ne așteptam să-l ajungem imediat din urmă. De unde, am mers alert pînă am început să gîfăim, preț de vreo zece minute. În fine, după un kilometru și ceva i-am zărit silueta aplecată și capul gol, tuns la ac. Ne-am apropiat și l-am îmbrățișat. Aproape toți cei care treceau pe lângă îl salutau cu căldură. S-a așezat pe o bornă de ciment, parcă-l am în față, și ne-a invitat „să ședem” și noi. Vorbea superb ardelenește, cu accentul de la Alma, „cel mai frumos sat din lume”. Noi l-am provocat: „Tata Zozo, să mai facem doi pași, dacă tot am ieșit.” El ne-a privit cu ochi buni, dar fermi: „Eu pînă aici mă plimb. Dincolo de borna asta nu trec.” Suna ciudat acest legămint, dar așa era Tata Zozo: a decis să se plimbe pînă acolo, *exact* pînă acolo, așa rămînea! Ne-am odihnit cîteva minute, apoi ne-am întors spre casă. Cînd am dat colțul am privit în urmă spre borna „de netrecut”. Sensul unui întreg destin a rămas camuflat într-o mică „manie” cu tâlc!

În fiecare zi de Paști Mamaia trebuia să pregătească o mîncare de fasole. Oala cu „fasole pascale” era la fel importantă ca și mielul sau ouăle roșii. De ce? Pentru că datorită unei farfurii cu fasole Tata Zozo a scăpat de la moarte în închisoare. Cînd simțea că puterile îl părăsesc detot, la Aiud, mi se pare (nu le dăduseră mîncare suficientă vreme de cîteva ani la rînd), Dumnezeu i-a trimis o farfurie cu fasole. Atunci a făgăduit că, de va scăpa viu, mîncarea aceasta, simbol de post și sărăcie, va fi așezată la loc de cinste, printre bunătăți la masa de Înviere. Sincer, nici o iahnie nu mi s-a părut mai extraordinară decît aceea servită la Sibiu, în zi de Paști!

*

Tata Zozo avea și „slăbiciuni” terestre: de pildă, îi plăceau telenovelele. Mai bine zis, îl mișcau până la lacrimi! Acum vreo trei ani, în timpul unei cine, ne-a ținut cu sufletul la gură povestindu-ne peripețiile unui cuplu brazilian divorțat, reîmpăcat, redivorțat, cu copii care se rătăceau la rîndul lor prin „hățișurile vieții” în peste o sută cincizeci de episoade. În schimb, nu avea nici un interes pentru telenovelele politiciii românești sau internaționale. Deși bine orientat, aveai impresia că „pătrățelul” politicianului contemporan îi lipsește din schemă. Politica se oprea, pentru el, în 1948 sau cam pe-acolo, la momentul arestării (avea o obsesie: vinovat de toate relele României era Maniu. Nu Brătianu, nu Gheorghiu Dej, nu Regele Mihai. Doar Maniu! Probabil nu-i ierta ardeleanului neutralitatea!)

*

Pudic, într-o zi, ne-a povestit o „acțiune” inedită din tinerețe. Cu un grup de colegi studenți la teologie au plecat la Sala Dalles să brueze o conferință intitulată „elogiul goliciunii”. „Acuma, uite, goliciunea-i peste tot.” Și desemnat continua să se uite la goliciunile de pe micul ecran.

(O anecdotă de familie mai pipărată: într-o zi cuscrul lui de la București, avocat, îi zice: „Părinte, cînd am văzut prima dată o femeie cu minijupă am zis că-i fund cu abajur — vorba era și mai crudă, cu rimă.” La care părintele răspunde: „Ei, acum nici abajur nu mai are!”)

*

În încheierea acestor rînduri reproduc o scrisoare datată 23 01 2004:

„Iubiții mei,

Vă mulțumesc din inimă de grija pe care o aveți, de a-mi trimite regulat revista *La Vie*, pe care eu am îndrăgit-o și cred că în momentul de față am cea mai mare colecție din țară.

Și toată această colecție, cînd o să plec eu Dincolo o să v-o las vouă.

Într-unul din numere s-a dat o informație foarte valoroasă, că Papa de la Roma i-a declarat sfinți pe toți cei care au murit în războiul din Spania, împotriva comunismului, război la care a luat parte și o echipă din România.

După o vreme geroasă acum s-a mai potolit frigul.

Din singurătatea mea eu vă îmbrățișez cu tot dorul și dragostea. Tata Zozo.”

Din singurătatea noastră te îmbrățișăm cu tot dorul și dragostea, Tata Zozo!

Cristian Bădiliță